

Sygn. akt I CSK 710/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczak (przewodniczący)
SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)
SSN Władysław Pawlak

w sprawie z powództwa Stowarzyszenia "T." w P.
przeciwko "T." sp. z o.o. w B.
o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 23 października 2020 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 27 czerwca 2018 r., sygn. akt VII AGa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Stowarzyszenie „T.” z siedzibą w P. pozwem skierowanym przeciwko „T.” spółce z o.o. z siedzibą w B. wniosło o uznanie za niedozwolone i zakazanie pozwanej wykorzystywania w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca

umownego w brzmieniu: *„Kupujący zobowiązuje się kupić pojazd wskazany w Umowie za pełną cenę tam określoną, która może wzrosnąć w przypadkach, gdy do dnia wydania pojazdu nastąpi zmiana stawek celnych lub podatkowych lub zostaną wprowadzone nowe opłaty”*.

Wyrokiem z dnia 9 sierpnia 2016 r. Sąd Okręgowy w W. - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów uwzględnił powództwo w całości i obciążył pozwaną kosztami postępowania, a wyrokiem z dnia 27 czerwca 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację pozwanego.

Podstawa faktyczna i prawna rozstrzygnięć Sądów obu instancji były zgodne. Ustalono, że pozwana prowadzi działalność gospodarczą polegającą na sprzedaży fabrycznie nowych pojazdów marki R., a zawierając umowy z konsumentami posługuje się wzorcem umownym Ogólne Warunki Sprzedaży Fabrycznie Nowych Pojazdów Marki R. (dalej jako: o.w.s.), którego częścią jest postanowienie o treści *„Kupujący zobowiązuje się kupić pojazd wskazany w Umowie za pełną cenę tam określoną, która może wzrosnąć w przypadkach, gdy do dnia wydania pojazdu nastąpi zmiana stawek celnych lub podatkowych lub zostaną wprowadzone nowe opłaty”* (art. II punkt 2.1). Sąd uznał, że nie dotyczy ono głównych świadczeń umownych, do których należy po stronie przedsiębiorcy przeniesienie własności i wydanie rzeczy, a kupującego - odebranie rzeczy i zapłata ceny. Konsumenti nie mieli wpływu na treść o.w.s., które zostały ustanowione samodzielnie przez przedsiębiorcę. Sąd ocenił, że postanowienie to kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami rozumianymi jako reguły postępowania zgodne z etyką, moralnością i obyczajami aprobowanymi społecznie oraz rażąco narusza interesy konsumenta, ponieważ uprawnia przedsiębiorcę do arbitralnego podniesienia ceny pojazdu już po zawarciu umowy, mimo jej wcześniejszego ustalenia. Przyjął, że kryteria te nie są precyzyjne ani obiektywne, ponadto co do zasady przedsiębiorca powinien sam ponosić ryzyko nałożenia nowych stawek celnych lub podatkowych i nowych opłat, poza zasadniczymi zmianami, które mogą być zakwalifikowane jako nadzwyczajna zmiana stosunków z art. 357¹ k.c. Postanowienie nie wyklucza podniesienia ceny w przypadku, gdy do podwyższenia kosztów w ogóle nie doszło. Przyjęte rozwiązanie daje przedsiębiorcy możliwość nieadekwatnego podwyższenia ceny i popełniania

nadużyć. Uznał za bezzasadny zarzut pozwanej, że interes konsumenta wystarczająco chroni umowne prawo odstąpienia zastrzeżone w art. II punkt 2.2, dopuszczające złożenie oświadczenia w tym przedmiocie przez konsumenta w terminie pięciu dni roboczych od otrzymania zawiadomienia o zmianie ceny. Zwrócił uwagę, że odstąpienie takie może być niewystarczające dla konsumenta, który poniósł już wydatki związane z nabyciem, polegające m.in. na uzyskaniu zewnętrznego finansowania.

Sąd podkreślił, że jakkolwiek zakwestionowane postanowienie nie odpowiada klauzuli oznaczonej w art. 385³ pkt 20 k.c. jako „uprawnienie kontrahenta konsumenta do określenia lub podwyższenia ceny lub wynagrodzenia po zawarciu umowy bez przyznania konsumentowi prawa odstąpienia od umowy”, to lista klauzul zawartych w art. 385³ § 1 k.c. nie ma charakteru wyczerpującego.

Pozwana wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w całości. Wnosząc o uchylenie tego orzeczenia i zmianę w całości przez oddalenie powództwa, ewentualnie o uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji powołała podstawę naruszenia przepisów prawa materialnego. W jej ramach podniosła zarzuty błędnej wykładni, a w następstwie niewłaściwego zastosowania art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385³ pkt 20 k.c. poprzez przyjęcie, że kwestionowane postanowienie umowne kształtuje obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza jego interesy, a w związku z tym stanowi klauzulę abuzywną, art. 2 w zw. z art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP w zw. z art. 385¹ § 1 i art. 385³ pkt 20 k.c. przez uznanie, że klauzula stosowana przez pozwanego jest niedozwolona i jako taka nie może być stosowana w obrocie z konsumentami w sytuacji, gdy w innych prawomocnie zakończonych postępowaniach zapadły inne rozstrzygnięcia, stąd może być stosowana w obrocie z konsumentami przez pozostałych dealerów R. sp. z o.o.

Sąd Najwyższy zważył:

W uzasadnieniu podstawy naruszenia konstytucyjnych zasad sprawiedliwości społecznej (art. 2) i równości (art. 32 ust. 1 i 2) skarżąca wskazała, przytaczając sygnatury akt spraw, że w kilkudziesięciu innych postępowaniach Sąd Okręgowy w W. - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów dokonał kontroli abstrakcyjnej identycznych postanowień ogólnych wzorców umów sprzedaży,

stosowanych w obrocie handlowym z konsumentami przez innych dealerów R. sp. z o.o. i wydał odmienne rozstrzygnięcie. Weryfikując zasadność zarzutu Sąd Najwyższy sprawdził, jak ukształtowała się praktyka orzecznicza i stwierdził, że nie odpowiada on prawdzie. W żadnym ze zbadanych orzeczeń, obejmujących także sprawy wskazane w skardze, nie oddalono powództwa w oparciu o ocenę, że postanowienie ogólnych warunków o tożsamej treści, jak stosowane przez pozwaną, nie stanowi niedozwolonego postanowienia umownego. Przeciwnie, w znaczącej większości tych spraw odrzucono pozew ustalając, że w jawnym rejestrze postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, prowadzonym przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów wpisami z dnia 9 listopada 2006 r. pod pozycją 923 i z dnia 6 listopada 2013 r. pod pozycją 5413 ujawniono klauzule o takiej samej treści. W części - umorzono postępowanie wobec następcej niedopuszczalności wynikającej z dokonania wskazanych wpisów do rejestru po wytoczeniu powództw. Stanowisko Sądu Okręgowego oparte było na dominującym początkowo poglądzie, że wyrok Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, uznający dane postanowienie wzorca umowy za niedozwolone, oznacza wyłączenie ich użycia we wszystkich innych wzorcach umów, niezależnie od osoby przedsiębiorcy, a powaga rzeczy osądzonej takiego orzeczenia uniemożliwia, od chwili wpisania do rejestru, ponowne wytoczenie powództwa dotyczącego takiej klauzuli, także przez osobę nie biorącą udziału w poprzednim postępowaniu. Przyjmowano wówczas, że wpis do rejestru działa *erga omnes*, a dalsze posługiwanie się daną klauzulą w obrocie prawnym jest zakazane także w odniesieniu do osób trzecich (por. m.in. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2003 r., III CZP 95/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 25). Stanowisko orzecznictwa uległo zmianie, ostatecznie potwierdzono ją w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15 (OSNC 2016, nr 4, poz. 40). Jak wyjaśniono prawomocność materialna wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone wyłącza kolejne powództwo o uznanie za niedozwolone postanowienia tej samej treści normatywnej, stosowanego przez przedsiębiorcę pozwanego w sprawie, w której wydano ten wyrok tylko wobec tego przedsiębiorcy (art. 365 i 366 k.p.c.). Nie obejmuje ona jednak przedsiębiorcy nie będącego pozwanym w sprawie, w której

wydano ten wyrok (art. 365 i 366 w związku z art. 479⁴³ k.p.c.). Oznacza to, że rozszerzona podmiotowo prawomocność materialna wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie danego postanowienia wzorca umowy za niedozwolone działa w sposób jednokierunkowy, to jest na rzecz wszystkich osób trzecich, ale wyłącznie przeciwko temu samemu przedsiębiorcy, którego obejmuje rozstrzygnięcie. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, odpowiadając na pytanie prejudycjalne Sądu Apelacyjnego w (...) dotyczące zbliżonej kwestii wyrokiem z dnia 21 grudnia 2016 r., C-119/15 wskazał natomiast, że art. 6 ust. 1 i art. 7 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich w związku z art. 1 i 2 dyrektywy 2009/22 w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów należy w świetle art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, by stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem sądu i wpisanych do krajowego rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone mogło zostać uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy, który nie brał udziału w postępowaniu zakończonym wpisem owych postanowień do wspomnianego rejestru, za działanie bezprawne, stanowiące podstawę nałożenia kary pieniężnej z tego tytułu, pod warunkiem - czego zweryfikowanie należy do sądu krajowego - że przedsiębiorcy temu przysługuje skuteczny środek prawny zarówno przeciwko decyzji uznającej tożsamość porównywanych postanowień, obejmujący kwestię, czy są one materialnie identyczne, zwłaszcza pod względem wywoływanych przez nie szkodliwych dla konsumentów skutków, jak i przeciwko decyzji ustalającej w danym wypadku kwotę kary pieniężnej.

Chybiony jest także zarzut naruszenia art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385³ pkt 20 k.c. poprzez przyjęcie, że kwestionowane postanowienie umowne stanowi klauzulę abuzywną, gdyż kształtuje obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza jego interesy i nieuwzględnienie, że zastrzeżono na jego rzecz umowne prawo odstąpienia. Stanowisko Sądu Apelacyjnego, w zakresie wykładni powyższych przepisów i kwalifikacji spornego postanowienia wzorca jako niedozwolonego, jest oparte na wnikliwej analizie i oczywiście

prawidłowe. Postanowienie tożsamej treści było zresztą wielokrotnie poddane kontroli instancyjnej z takim samym rezultatem jak rozstrzygnięcie. Nie budzi zastrzeżeń ocena, że spełnione zostały obie przesłanki przewidziane w art. 385¹ § 1 k.c., tj. sprzeczność z dobrymi obyczajami i rażące naruszenie interesów konsumenta. Odmienne twierdzenia skargi w tym przedmiocie mają jedynie charakter polemiczny i nie są oparte na rzeczowych argumentach. Bezpodstawna jest skarga także w części zarzucającej, że wprowadzenie umownego odstąpienia od umowy przez konsumenta w wypadku podwyższenia przez sprzedawcę ceny w następstwie zmiany stawek celnych lub podatkowych lub wprowadzenia nowych opłat wyłącza abuzywność postanowienia, wobec spełnienia wymogu przewidzianego w art. 385³ pkt 20 k.c. Sąd trafnie wskazał, że możliwość skorzystania przez nabywcę z alternatywnego rozwiązania polegającego na odstąpieniu od umowy, skutkującego jej ustaniem *ex tunc*, nie zabezpiecza dostatecznie jego interesu, w szczególności tylko pozornie prowadzi do bezkosztowego zakończenia stosunku prawnego. Niejasne przesłanki arbitralnego podwyższenia ceny przez sprzedawcę uzależniają konsumenta od jego woli i stawiają w sytuacji przymusowej, potencjalnie niekorzystnej, mimo dopuszczenia odstąpienia od umowy nadal naruszając zasadę równości stron i uczciwego obrotu.

Z tych względów Sąd Najwyższy, w braku uzasadnionych podstaw, oddalił skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.).

jw